

Tarihe Sığmayan Destanın Romanı
... Ve Çanakkale
(1 Geldiler, 2 Gördüler, 3 Döndüler)
Mustafa Necati Sepetçioğlu

Mesut TEKŞAN*

ÖZ

Mustafa Necati Sepetçioğlu, Dünkü Türkiye Dizisinde yayımlanmış olan Osmanlı ve Selçuklu Üçlemelerinin son halkası olarak gördüğü Çanakkale Zaferi'nin romanını *...Ve Çanakkale 1 Geldiler, 2 Gördüler, 3 Döndüler* alt adlarıyla üç cilt halinde yazar. Birinci ve ikinci ciltlerde düşmanın gelişi ve düşmana karşı koyma çabaları anlatılırken, üçüncü ciltte *Çanakkale Savaşı* ve kazanılan *tarihî zafer* ele alınmaktadır. *...Ve Çanakkale* Türk'ün gücünü küçümseyip onun boğazını sıkmaya *gelenlere*, Türk'ün gücünün *gösterildiği* ve nihayet geldiklerinden bin beter *döndürüldükleri* yerde yaratılan bir destanın romanıdır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Necati Sepetçioğlu, Çanakkale Savaşı, Gelibolu, tarihî roman, *...Ve Çanakkale, Geldiler, Gördüler, Döndüler*, I. Dünya Savaşı.

ABSTRACT

... Ve Çanakkale: A Novel of an Unremitting Heroism that is Incommensurate with History Writing (1 Geldiler, 2 Gördüler, 3 Döndüler) Mustafa Necati Sepetçioğlu

Whereas the Gallipoli battles are studied in poetry, short stories and plays after the World War I, they became subject to novels further later. "*...Ve Çanakkale 1 Geldiler, 2 Gördüler, 3 Döndüler*" a three volume novel by Mustafa Necati Sepetçioğlu; written as a scenario for the Turkish Radio and Television at the beginning, later changed to a novel was published in 1989.

Key Words: Mustafa Necati Sepetçioğlu, historical novel, War of Çanakkale, Gallipoli, Ottoman Empire, *Geldiler, Gördüler, Döndüler*, First World War.

* Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, TDE Böl. Öğretim Üyesi, e-posta: mteksan@comu.edu.tr

Giriş

Tarihle sığmayan destanlar yazan Türk milleti belki de bunun en görkemli-sini Çanakkale’de yazmıştır. Bu görkemli zafer bütün sanat dallarına ilham verdiği gibi roman sanatına da ilham vermiştir. Mustafa Necati Sepetçioğlu, TRT’de yayınlanmak üzere altı dizilik bir televizyon filmi yapılmak üzere tasarladığı Çanakkale Zaferi ile ilgili çalışmanın önce 30 saniyelik sinopsisini, sonra sekiz dizilik senaryosunu yazar. Daha sonra Sepetçioğlu, Akran yayınevi kurucularının isteği üzerine bu senaryo üzerinde bir yıl daha çalışarak senaryoyu romanlaştırır ve *tarihe sığmayan destanın romanı ... Ve Çanakkale’yi* yazar.

... *Ve Çanakkale* romanının ilk adı yazarının belirttiğine göre “Çanakkale İçinde Bir Dolu Testi”dir. Akran Yayınevi kurucularının adı geçen senaryoyu roman olarak basmak istemeleri üzerine yazar, bir yıl daha çalışarak *1 Geldiler, 2 Gördüler, 3 Döndüler* alt adlarıyla ... *Ve Çanakkale* üçlemesini yazar. “... *Ve Çanakkale* üçlemesi, Dünkü Türkiye Dizisinde yayımlanmış olan Selçuklu ve Osmanlı Üçlemelerinin bağlantısı olarak da Bugünkü Türkiye Dizisi romanlarına köprülük edebilir diye düşünüyorum” (Sepetçioğlu 1989:5).

Mustafa Necati Türk tarihini simgelerle anlatma eğilimini bu eserinde de sürdürmektedir. Üçlemeyi Sezar’ın meşhur “Geldim, Gördüm, Yendim (Veni, Vidi, Vici)” vecizesinden ilham alarak ve bu vecizeyi hatırlatırcasına Geldiler, Gördüler, Döndüler şeklinde isimlendirmiştir. Bu bir taraftan söz konusu vecizeyi hatırlatırken, diğer yandan tarihî hesaplaşmanın ayak seslerine işaret etmektedir.

“Türkiye’nin önsözü” olan Çanakkale Zaferi’ni işleyen ... *Ve Çanakkale*, tarihî bir romandır. TRT’nin isteği üzerine kaleme alınmış millî şuuru uyandırmak amacıyla yazılan eser, tarihî gerçekliğe bağlı kalınarak yazılmıştır. Romanın kurgusu, ele alınan zaman, işlenen mekânlar ve şahıs kadrosu tarihî dokuya uygun olarak kurgulanmıştır. Sözü edilen unsurlarda görülen küçük farklılıklar ele alınan olayın tarihî dokusuna zarar verecek boyutta değildir.

İstanbul’u ele geçirmek isteyen İtilâf devletlerinin bütün güçleriyle devâsa zırlılılarıyla yüklendiği Çanakkale’de tüm millet genciyle yaşlısıyla, askeriy-le vatandaşıyla öyle bir mücadele veriyor ki dillere destan oluyor. Öyle bir direniş, öyle bir kararlılık ve öyle bir karşı koyma örneği gösteriyor ki bütün bir millet top yekûn *tarihe sığmayan destan* yaratıyor. Dosta düşmana bir kere daha gösteriyor ki: “Çanakkale Geçilmez.”

Boğazı en kısa sürede geçerek İstanbul’u ele geçirmeyi düşünen ve tüm hazırlıklarını buna göre yapan düşman kuvvetleri Türkün bu direnci karşısında şaşırıp kalıyor. Beklemedikleri bu mücadelede pek çok kayıplar vererek

Çanakkale önlerinden çekiliyorlar. Vatanın zor anında canıyla onun yanında yer alan, seve seve canını veren Türk milleti canını veremediği durumlarda maliyla vatanın imdadına nasıl koşulacağını dosta düşmana göstermiştir. Roman sanatının imkanları içinde bir zaferin sanat eserine dönüştüğü ... *Ve Çanakkale*, Mustafa Necati'nin üzerinde dikkatle durulması gereken bir eserdir.

Biz bu tebliğimizde Çanakkale Zaferinin konu edildiği ... *Ve Çanakkale* romanı üzerinde durarak, Çanakkale'ye gelenleri durduran ruhun destanını romanda tespit etmeye çalışacağız. Bu zaferi ele alan ilk romanı yazmanın haklı gururu içinde olan yazar, konunun ilerde daha çok işleneceğinden hiç şüphe duymaz. Ve yazarın öngörüsü doğrultusunda Çanakkale Zaferi birçok eserde farklı yönleriyle ele alınıp işlendi ve daha uzun zaman da işlenecektir (Güzel 1996; Tekşan 2005). Ancak bunların hiçbirinde bu destanın tamamını bulmak mümkün olmayacaktır. Çünkü bu destan tarihlere sığmadığı gibi kelimelere ve cümlelere hatta dillere sığmaz...

Geldiler Gördüler Döndüler

Üçlemenin ilki olan *Geldiler* romanı Mustafa Kemal'in *Hatıralarında* yer verdiği Çanakkale'nin ruhunu anlatan şu cümlelerle başlar :

"...Bomba Sırt olayını anlatmadan geçemeyeceğim. Karşılıklı siperler arasında mesâfe sekiz metre, yâni ölüm muhakkak. Birinci siperdekiler, hiçbiri kurtulmamacasına tamamiyle düşüyor. İkincidekiler onun yerine geçiyor. Fakat ne kadar imrenilecek bir soğuk kanlılık ve inanış içinde biliyor musunuz? Öleni görüyor, üç dakika içinde öleceğini biliyor, küçücük bir korku belirtisi bile göstermiyor. Sarsılmak yok. Okumak bilenler ellerinde *Kur'an-ı Kerim*, Cennete girmeğe hazırlanıyorlar. Bilmeyenler Kelime-i Şahadet çekerek yürüyorlar. Bu; Türk askerlerindeki ruh kuvvetini gösteren hayret olunacak ve kutlanacak bir örnektir. Emin olmalısınız ki Çanakkale muharebelerini kazandıran işte bu yüksek ruhtur. *Mustafa Kemal Atatürk*" (Sepetçioğlu 1989: 9).

Bu sözlere üç cildin üçünde de yer verilmiştir. Çünkü bu ruh roman boyunca duyurulmak istenen ruhtur. Bu ruhla Mehmetçik düşmanın saldırılarına karşı durmuş ve bu ruhla *çelik zırha bürünmüş* vahşetin karşısında devleşmiş ve ona asrın yenilgisini tattırarak *tarihe sığmayan bir destan* yaratmıştır.

Birinci cilt İtilaf kuvvetlerine, özellikle İngiliz kuvvetlerine ve onun Deniz Bakanı Winston Churchill'e benzettiği aç gözlü bir martının anlatılmasıyla başlamaktadır. Yazar, Ala Martinin Çanakkale Boğazına gelişi ve Gelibolu Yarımadası semalarında uçuşuyla bir yandan Çanakkale cephesini bir yandan da bölge halkının içinde bulunduğu sosyal yaşamı aktarmak istemiştir. Yazar, martinin dolaştığı yerleri sayarken aslında Çanakkale cephesinin önemli mekanlarını da birer birer sayar:

“Kerevizderesi, Alçıtepe, Anafartalar, Kocaçimen, Abdal Yarı...ve Cesaret Tepesi Taylar Geçidinden Şahin Sırtı birbirinden ayrıcalığı olmayan granit kayaları, kireçli yamaçları, çoğunluğu ağaç yeşili halısıyla hareketsizdiler fakat bağlı bir hareketliliğin zaptedilmezliğini hissettiriyorlardı. Her an kopabilecek ya denize inecekler, binlerce martı kanadında yahut göğe ağacaktardı. Azmak Deresi bu görünüşün beri yanında duruyor mu akıyor mu belli değildi fakat kıvrıntıları kendisinden daha canlıydı.” (Sepetçioğlu 1989 a : 13).

Bir yandan Boğaz cephesini ve savaş alanlarını kuşbakışı verirken, diğer yandan İngilizlerin bu savaşa nasıl baktıklarını ve savaşa girme düşüncelerinin arka planında neler olduğunu anlatan yazar, mağrur İngiliz ordularının ve onun Deniz Bakanı Winston Churchill’in Truvalıların zaferine benzer bir zafer hayal ettiğini belirtir. Yazar, bunu *gösterme* yöntemiyle iyice vurgulamak ister.

“Truvalıların zaferini alkışlayan türkülerini dinliyordu. Akilleus’un, Odiseus’un, Hektor yahut Agememnon’un mağrur atlarından inişini, Çanakkale’den suya yürüyüp ayaklarının hemen altında diz çöktüklerini, yeri göğü doldurmuş bir pagan dünyasının devleşmiş zafer çelenklerini...” (Sepetçioğlu 1989 a : 15).

Yazar, Lord Kitchener ile elleri Türkiye haritası üzerinde gözleri Çanakkale Boğazı’nda olduğu halde görüşme yapan Churchill’in görüşlerini yansıtmaya çalışırken bir yandan da tavırlarını tanıtarak onun nasıl bir ruh hali içinde olduğunu göstermek istemiştir. Churchill, ihtiraslı, mağrur ve oldukça sert biridir ve Türklerin boğazını kesmekten adeta zevk duymaktadır.

“Sert bir ses tonuyla konuşan W. Churchill haritaya bakarak; Bu Boğaz.. ? Çanak...” Çanakkale demiyor, Çanak diyordu bütün ötekiler gibi: ayrıcalığı, k’nin üstüne şeddelice bastırmasıydı. Evet Çanakk...Türklerin gırtlığı orada. Sıkıldı mı?” (...) yakalayabileceği herhangi bir boğazı daha o anda gırtlayacak gibiydi.. “Sıkıldı mı ?..” diye tekrarlardı duman boğuşu sesi... gittikçe hızlanıyordu; birden kemikleşti; “Yok hayır...Sık-mak işe yaramaz...uzar, hayır keseceksin! Eli de yön değiştirmiş, sıkabileceği her hangi bir gırtlığa değil, kesebileceği bir insan boğazına bıçaklanmıştı, kendi gırtlığına ağızlandı..”Böyle bir çırpıda... gırrrt!” (Sepetçioğlu 1989 a : 16).

Birinci Dünya Savaşı’nın çıkış nedenlerini tarih kitaplarımızda yer alan hâliyle bir bir sıralayan yazar, bu tavrıyla daha eserin başında tarihî gerçeklere birebir uyacağıının işaretini verirken okuyucuya daha başlangıçta bu romanda anlattığı olayların tamamen gerçeklere dayalı olduğunu hissettirmek istemektedir.

Birinci Dünya Savaşı’na girmemize neden olan olaylardan biri hiç şüphesiz İngilizlerin parasını aldıkları halde göndermedikleri gemilerdir. Romanda bu Lord Kitcher ile Winston Churchill’in konuşmalarıyla okuyucuya

duyurulmakta, bu arada da Churchill'in görüşlerinin ne kadar aşarı olduğu gösterilmektedir (Sepetçioğlu 1989 a : 17).

Yazar bir yanda tarihî realiteyi ortaya koyarken bir yandan da okuyucunun İngilizlerin konuşmalarına tanıklık etmesini sağlıyor. Üst düzeyde iki yetkili-den birinin kararlılığını diğerinin ise kuşkusunu dillendiriyor. Böylece okuyucunun ilgisini olay üzerine çekiyor. Okuyucu, insanda merak uyandıran bu iki tutumdan hangisinin doğru olduğunu ve sonuçta hangisinin kazana-çağını bildiğinden Churchill'in konuşmaları yeterince etkili olmuyor, dahası okuyucu biliyor ki o yanılmaktadır. Tarih bunu acı acı ona da gösterecektir ve eserin sonunda da yazar bunu göstermenin mutluluğu içindedir.

Osmanlı'nın içinde bulunduğu durum içler acısıdır. Çünkü epey zamandır ordumuz pek çok cephede birden mücadele etmektedir. Herbir yana asker sevkıyatı olmaktadır. "Urumeli, Yemen, Trablus ve Şam" asker sevkıyatı yapılan yerlerin başında gelmektedir. Uzun zamandan beridir zafere hasret kaldığımızı ve sürekli geri çekilmek durumunda olduğumuzu vurgulayan yazar, geçmişe ait karamsarlığını göstermekten de geri kalmaz:

"Her şey dökülüyor. Kaynağına çekilen sulara döndük gözüm, geriye akan ırmak gibiyiz." dedi. Şişman makinist karşılık olarak gözleri balta, testere, el hızarı gibi araç gereci omuzlamış giden askere bakıyordu: yemen.. diye mırıldandı dudakları; Urumeli..." dedi, durdu; Trablus'um diye ekledi; "Şam..." dedi sonunda. Artık mırıldanmıyordu. Göğe doğru çakılı gözleri dudaklarında titriyor durmadan... dua mıydı, niyaz mıydı yoksa cesaretsiz ricalar zinciri miydi dudağında takılan pek belli değildi." (Sepetçioğlu 1989 a:26).

Romanda yazar İngiliz komutan ve devlet adamlarına benzer şekilde Türk komutan ve devlet adamlarını da savaşın nedenleri ve yapılması gerekenler üstünde tartıştırmaktadır. Talat Beyin yüksekte uçmasına ve kendini herkesten farklı görmesine iyice takılmış olsa gerek ki ona "keşke herkes olsaydık" dedirtiyor. "Enver Paşanın "... herkes gibi... Herkes ne yapıyorsa ...?" sözüne karşılık Talat Beyin " biz, herkes değiliz ki... keşke herkes olsaydık. Herkes gibi olmak meğer ne büyük nimet imiş. Evet ne büyük nimet imiş herkes gibi olmak... olabilmek!" (Sepetçioğlu 1989 a:27) diye hayıflanır.

Yazar, bu başlangıçla Enver Paşanın ve Talat Beyin de işinin kolay olmadığını belirtirken diğer yandan tarihe mâl olmuş şahsiyetlerin savaşla ilgili görüşlerini, duygu ve düşüncelerini romanın başında okuyucuya haber vermektedir.

Paşalar arasında Almanlarla veya Fransızlarla müttefik olma yolunda atılan adımlarda Fransızlarla işbirliği yapmayı düşünen ve bunun için girişimlerde bulunan Cemal Paşa kaybetmiştir. Bu nedenle de Süveyş Kanal Cephesi Komutanı olarak İstanbul'dan çok uzaklara gönderilir.

Talat Bey ve Enver Paşa İttihat ve Terakki'nin önde gelenleriyle toplantılar yaparak meselenin önemini ortaya koymak isterler. Yaptıkları ve yapacakları işlere destek ararlar. Bu toplantıya katılanlar arasında İzmitli Mümtaz, Yakup Cemil, Eyüp Sabri gibi birçok paşanın yanı sıra büyük hikâye ustamız Ömer Seyfettin de vardır. Yazar, Talat Beyin Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp'le ilişkisini ayrıntılı verme yoluna gitmiştir.

"Talat Beyin yüzü gülücüklerde aydınlanıvermişti girer girmez; herbirinin yüzüne içten, sevecen, dost bakıyor; o bakışların söyleyebileceği duygularda el sıkıyordu. Ömer Seyfettin'in elini uzun, epeyce uzun tuttu; bırakmak istemedi dense yeridir. Bir güzel sıcaklık, sözlerin ısınmışlığıyla damarlarını rahatlatıyordu sanki Talat Beyi; Ömer Seyfettin'in avuçlarından kaynaklanıyordu bu da..." (Sepetçioğlu 1989 a:32).

Yapılan toplantıda Enver Paşa ve Talat Bey İngilizlerin parasını verdikleri gemiyi vermediğini ve vermeğe de niyetli olmadıklarını bu nedenle Almanların Goden ile Breslav adlı iki gemisini satın aldıklarını ve onlara Türk adlarının verildiğini, onların artık "Yavuz" ve "Midilli" olduklarını duyururlar. Bu hadise tarihe birebir uygundur. Tarihî kaynaklar bu konuda bunun benzeri bilgiler vermektedir.

Türk adı verilmiş ve Türk bayrağı çekilmiş söz konusu iki geminin, Rusya'nın Odessa şehrini bombalamasıyla birlikte Osmanlı İmparatorluğu Birinci Cihan Savaşı'na girmiş olur. Aynı anda Enver Paşa komutanlığında Ruslara karşı açılan Sarıkamış Cephesi ve Cemal Paşa komutasında açılan Süveyş Kanalı Cephesiyle Osmanlı İmparatorluğu dört bir yanda büyük bir mücadeleye girer.

Enver Paşanın Sarıkamış hareketiyle Rusları sıkıştırması ve Rus birliklerine büyük kayıplar verdirmesi Çanakkale cephesinin açılmasına neden olmuştur. Çanakkale cephesi imparatorluğun kalbine giden ana damardır. Bu nedenle bu cephe diğer bütün cephelerden çok daha önemlidir. Başkentin düşmesinden önceki son kaledir, bir başka ifadeyle "Son kale Çanakkale'dir." Romanda yazarın Winston Churchill'e söylediği gibi "Çanakkale, Türk milletinin boğazıdır", milletin nefes alabildiği, oradan geçerek bütün dünyaya açılabilirdiği yerdir

"Çanakkale Boğazı, dünyadaki boğazların çoğundan önemlidir. Çünkü o, Karadeniz'e açılan bir geçittir. Buradan yapılan ulaşım, Tuna, Dinyester, Dinyeper ve Don nehrinin ağzlarına, İstanbul, Oessa ve Sivastopol'e ulaşır. Kanal, sözü edilen yer ve limanları kontrol altında tutuyor. Büyük çarpışmalardan sonra , ortaya çıkan pozisyon bu yarımadanın ve geçidin önemini ortaya çıkartıyor. Kuzeyde bulunan ülkelerin, zenginliğini ve güçlerini etkileyebiliyor. Geçmiş zamanların büyük savaşları, çoğu insanlar için değil; Boğazı kontrol altında tutmak için yapıldı. I. Dünya Savaşı'nda, İtilaf kuvvetlerinin de Çanakkale seferi ve

hareketi bu amaca yönelikti. Bu nedenle, yapılan bu hareketin ortaya çıkış nedenlerini beş ana bölümde toplayabiliriz; 1) Türklerin Avrupalı bir güç olarak, ortaya çıktığı ve muhafaza ettiği etkiyi kırmak, 2) Rusların gereksinimi olan silahları, cephane ve tüfekleri, kuzeyde bulunan limanlar, buzlarla kaplı olduğu için, Boğazlardan geçirerek ulaştırmak, 3) Rusya'da gemilere yüklemeyi bekleyen büyük ambarlarda dolu olan tahıl vb. ürünlerin ulaşımını gerçekleştirmek, 4) Eğer mümkün olursa, Balkan ülkelerinin halkları arasında İtilaf devletlerinin kuvvetleriyle müttefik olmalarını sağlamak, 5) İtilaf kuvvetlerinin, Rus müttefiklerine yardım ederek yeni açılacak cephelerde, Türk ordusunun operasyonlarının yönünü başka bir tarafa kaydırmak." (Kızıldağ 2003:33).

Bu nedenle "vatanın istikbalinin Çanakkale'de saklı olduğunu bilen halk, varıyla yoğunla cepheye yetişmeye, elinin yetişmediği yerde malını yetiştirmeye çalışır. Kadınıyla, erkeğiyle; genciyle yaşlısıyla; büyüğüyle küçüğüyle büyük bir mücadele başlar. Anadolu'nun yokluk yıllarını yaşadığı bu dönemde halk maddi-manevi tüm imkanlarıyla Çanakkale'ye cepheye koşar.." (Kıdır 2003:15). Bu koşu esnasında da hep bir ağızdan türküye başlarlar:

"Ağır, yorgun, uykusuz ama bitkin değil; yıpranmış ama güvenini yitirmemiş erkek sesleriyle, Çanakkale'yi dillendiriyordu: Çanakkale içinde aynalı çarşı – Ana ben gidiyorum düşmana karşı – Ah gençliğim eyvah... – Çanakkale içinde bir dolu testi – Analar babalar ümidi kesti – Ah gençliğim eyvah.."

Azala çoğala, kimi zaman sanki yerden göğe yankılanıyordu. Araba tekerleklerinin tıktırısında dönüyordu; kağnıların gıcirtısında eziliyordu (...) aya yükseliyordu; ayda ışıklara bezeniyor, nur olmuş oracıktan (...) salkımlanıyordu. Duyan herkes sandı ki türkü bütün kâinatına sarmaşıklanıyordu." (Sepetçioğlu 1989 b:159).

Olay Örgüsü- Anlatım Teknikleri

Üç cilt olarak yayınlanan ...*Ve Çanakkale* romanında olaylar bir bütün olarak anlatılmıştır. Yazar kaynak eserler başlığı altında on üçü yabancı olmak üzere toplam elli bir kitaba yer vermiştir. Bununla yazarın açıkça anlatmak istediği, bu romanda anlatılanların her biri adları verilen elli bir eserde anlatılanların ışığında yazılmış tarihî gerçeklerdir. Yazarın belirttiğine göre bu anlatılan gerçekler yazarın akrabalarının askerlik hatıralarıyla da donatılmıştır. Bu konuyla ilgili olarak yazar şöyle demektedir:

"Gerek senaryo türünde yazılırken gerek roman türüne aktarılırken; ...*Ve Çanakkale*, Üçlemesi rahmetli babamın Batum bozgunundan kalan hatıralarıyla, yine rahmetli kayınvalidemin Şam-Halep-Beyrut'tan kalma Cemal paşa ordusunun çöktüğünü söyleyen hatıralarından aldı özünü, hiçbir zaman unutamayacağım rahmetli dedemin Mekke ve Yemen'de yaşamış olduğu askerlik hatıralarıyla gelişti ve Galiçya'da sağ kolunu bırakmış, Zile'nin bir yaşlı köylüsünden Buğday Pazarında dinlediğim

savaş hatıralarıyla çoğaldı. Sonra da Çanakkale gazilerinin o abartısız, hiçbir şey yapmamış olduklarına inanmış görünüşlerine rağmen ömürlerini herkesin bildiği gibi hiçe saydıkları Çanakkale’de, gençlik yıllarında yaşadıkları inanılması güç lâkin hepsi de doğru yaşanmış olayları bu eserin belkemiğini oluşturdu; Çanakkale’yi geçilmez yapan onlar idi....” (Sepetçioğlu 1989 a:5).

Yazar eserin başında, esere yöneltilecek eleştirileri de peşin peşin cevaplandırmakta, eserin kusurlarına yönelmek yerine eserin vermeğe çalıştığı ruha ve eserin sahasında bir ilk olduğu gerçeğine yönelmenin daha yerinde olacağına ilişkin görüşlerini belirtmektedir. Yazarın, tarih yazarlarıyla eleştirmenlere bakışı da pek olumlu değildir. Yazıda yer alan “pek sevgili eleştirmenler” ifadesinin önüne (!) koyarak, onları pek sevgili bulmadığını ima eder.

“Biliyorum ki bir kısım tarih yazarlarıyla pek sevgili eleştirmenler (!) birçok şey söyleyip hiçbir şey anlatmadan, ... *Ve Çanakkale* hakkında da yazacaklardır. Varsın yazsınlar. Çünkü ben biliyorum ki, ... *Ve Çanakkale*’den önce bizim dilimizde yazılmış böyle bir roman yoktu.. şimdi, var. Bu bile benim için bir şereftir, önceliği olan öteki eserlerim gibi. Ayrıca, ... *Ve Çanakkale*, tarihin alışılmış ders kitaplarından da değil. Bir milletin namusu olduğu için Plevne’den sonra ana topraklarımızdaki en büyük direniştir; karşı geliştir, millet bütünlüğüyle bir savunmadır. Türkiye Cumhuriyeti devletinin gücü bu savaşlardan kaynaklanmaktadır. Bu yüzden, bilinen tarih sıralaması yerine, taşıdığı destan havasının bozulmamasına gayret ettim. (...)

Bence önemli olan Çanakkale’ye gelenlerin gelmesi değildir. Onlar nasıl olsa geleceklerdi. 1071 Ağustosundan beri gelmeği her fırsatta denediler. Çanakkale’ye 1914 ile birlikte geldiler. Önemli olan onları Çanakkale’de durduran ruh idi.

İşte bu, o ruhun destanıdır.” (Sepetçioğlu 1989 a:6).

Romanın olay örgüsü birkaç yönden ve birçok açıdan verilmektedir. Bu nedenle de oldukça karışık görülen bir olay örgüsü vardır. Bir yanda İstanbul hükümetinin devletin gidişatına yönelik düşünceleri ve aldığı tavırları, diğer yanda İngiltere’nin harekâtı yönlendirmeye dair planları anlatılır. Komutanların tartışmaları uzun uzun verilir. Böylece komutanların bu savaşla ilgili görüşleri okuyucuya duyurulmak istenmiştir. Her birinin bakış açısı ve düşüncesi objektif bir tavırla *gösterme* yöntemiyle ortaya konulmuştur. Biz komutanların tartışmalarının içinde buluyoruz kendimizi ve her birine hak verdiğimiz anlar oluyor. Yazar tartışmalı konuları komutanlar vasıtasıyla okuyucuya duyuruyor. Tek yönlü bir bilgilendirmeden uzak duruyor.

Komutanların kendi aralarındaki ve zamanın önde gelen aydınları ve özellikle İttihat ve Terakki mensuplarının görüşleri *gösterme* tekniğiyle verilerek,

okuyucu bizzat bu tartışmaların tanığı yapılmıştır. Yazar bu tavrıyla bir yandan bütün farklı görüşleri veriyor, bir yandan da hiçbir şekilde hiçbirine karışmış olmuyor, dışarıda, uzakta kalmayı başarıyor.

Romanda olaylar iç içe verilmiş, bölümler numaralandırılmamıştır. Yazar, bir yanda komutanların ve önde gelen siyasilerin tartışmalarını verirken bir yandan da halkın Çanakkale cephesine intikalini vermektedir. Bütün bunların yanında romanın olmazsa olmazlarından biri olan gönül derdine de değinmektedir. Yüzbaşı Ali Efendi –Hesnâ– Doktor Mürsel Bey arasında başlayıp gelişen aşk üçgeni anlatılır.

Türk milletinin cesareti, fedakârlığı, devletine ve milletine bağlılığı vurgulanmaktadır. Düşmanın imkanlarının çok fazla olmasına karşılık Türk birliklerinin imkanları sınırlıdır. Fakat milletteki cesaret ve fedakârlık duygusuyla her şeyin üstesinden gelecektir. Askerin yiyeceği bulguru, nohudu çevresinden toplayan bir kadın küçük bebeğiyle erzakları yüklediği kağıyla Çanakkale yollarına düşer.. Arabası bozulur, durumu perişandır ama onun aldıracağı yoktur. Bu fedakârlıklara birçok örnek daha verdikten sonra Amerikalı ile Fransız'ı konuştururken söz döner dolaşır milletlerin büyüklüğüne gelir. Amerikalı Binbaşı Bennett, Fransız Madam Bonvale'e biraz sataşmak için "Rica ederim Madam, Fransızlar büyük millettir, karışmağa hakları vardır dâimâ (...)" deyince Madam Bonvale ile aralarında şu konuşma geçer:

"Benim de Amerikalılar büyük bir millettir dememi istiyorsunuz tabii..

Ne yazık... Çünkü Amerikalılar karışmayı sevmez görünüyorlar, lâkin karışmadıkları hiçbir şey yok. Amerikasız bir su içmeğe kalkışan susuz kalır bu dünyada bildiğim kadarıyla efendim (...) buna rağmen, yine benim bildiğim kadarıyla büyüklükten.. uzaklar, çok uzaklar!"

"Yaa.. bilmiyordum, halbuki Amerikalıyım. Pekâlâ öyle olsun. Büyük millet olma hakkını Fransızlara veririm ben de, her zaman." Deyince Madam

"O da yanlış binbaşım, o da yanlış. Bu dünyada , bence, tek bir millet var.. ikimiz de biliyoruz."

"Kımmiş o millet.. acabaaaa? diye soran oradaki meraklı kadına Madam Bonvale hiç düşünmeden "Türkler Madam.." dedi; "Türkler.."

Kadın apaçık sersemledi: "Yaaaa.."Ağzı açık kalmıştı "İyi ama nedeeeen?" diye sorduğunda

Binbaşı Bennett şöyle diyor: "Madam Bonvale size haksızsınız diyemiyorum, evet çok haklısınız. Türkler, akıl almayacak derecede cüretkâr; akıldışı denilecek ölçüde de örgütçü...evet örgütçü dedim, bilerek dedim duruma göre değişiyor, değişmekten korkuyor; iyi mi bu, kötü mü... bilemem fakat büyüklüktür. Bizi de bu korkutuyor işte." Kadın daha iyi anlayabilmek için tekrar sorar: "Ama niçiiiiin?"

Bu sefer Madam Bonvale önemsemi kadının sorusunu, Binbaşya:"Korkmakta haklısınız" dedi. "Çünkü İngiltere'nin can damarı doğudadır.

Doğunun tek söz sahibi ise Türkler. Bu hâkimiyeti yıkmazsanız, en azından siz yıkmazsanız, İngilizler nefes almakta zorlanırlar.”

“Ne kadar haklısınız Madam?..Ve ne kadar acımasız haklısınız, çünkü İngiliz İmparatorluğunun yaşayabilmesi için Türklerin Anadolu bozkırlarından bile sürülmeleri gerekir. Acımasızsınız çünkü bu işi bize yaptırmak niyetindediniz...sanırım. Fakat öyle de olacak gâliba.” (Sepetçi-oğlu 1989 a:153-154).

Çanakkale cephesinde, İstanbul ve Anadolu'nun değişik yerlerindeki cephe gerisinde, Şam ve Londra'da geçen olaylar ayrıntılara girilerek anlatılmıştır. Olay halkaları romanın bütününde kesitler halinde kullanılmıştır. Olay halkaları birbirinden farklı mekânlarda geçtiği için İstanbul'dan Çanakkale'ye oradan Şam'a, Şam'dan İngiltere'ye geçişler yapılmış; sözü edilen olaylardan kesitler verilmiştir. Bu kesitlerde bazen oldukça ayrıntıya girilmiş bazen de gereksiz yerlerde fazladan bilgi verilerek olay örgüsünün akışı kesilmiştir. Bu da olayın akışını zedelemiştir. Okuyucunun zihni verilen ayrıntılarla meşgulken karşısına çıkan yeni bir bölüme hemen intibak edememektedir. Olay zincirindeki bu tip ayrıntılar merak unsurunda ve duygusal etkileme gücünde kırılmalara neden olmaktadır. Böylesine büyük bir mücadeleyi ve nihayet büyük bir zaferi konu eden bir eserde merak unsuru olaydan olaya geçtikçe alabildiğine artması ve sona doğru yaklaştıkça zirveye tırmanması, aynı zamanda da duygusal etkinin doruğa ulaşması gerekirken bu üç ciltlik eserde bu böyle olmuyor. Yazar ayıklama yapmadan pek çok şeyi bir arada vermek istiyor. Bunu yazarın romanın önsözünde belirttiği gibi, eser yazılırken yazarın kaygısının roman tekniği değil, tarihî olayları mümkün olduğunca tarihî gerçekliğe sadık kalarak anlatmak olduğuna bağlayabiliriz.

Tarihî bir romanda daha çok tarihî olaylara yer verileceği düşünülürken, yazar ilk iki ciltte daha çok sosyal olaylara ve cephe gerisine yer vermiştir. Ancak üçüncü ciltte Çanakkale cephesinin can alıcı olaylarına ve *karşı koyuşa* ve nihayet kazanılan *zafere* daha ayrıntılı yer verilmiştir. Bu da üçüncü ciltte sıkışıklığa neden olmuştur. Birinci ve ikinci ciltlerde sadece isim olarak duyurulan Miralay Mustafa Kemal Paşa ancak üçüncü ciltte öne çıkmaya ve aslî şahsiyetini bulmaya başlar.

Yazarın eserin başında verdiği kaynakların çoğunun ortak özellikleri *hatırat* olmasıdır. Mustafa Kemal'den İbrahim Temo'ya, Sadrazam Sait Paşanın *Hatıralarından* Ahmet Rıza Beyin *Hatıralarına*, De Gaulle'den W. Churhill'e kadar pek çok devlet adamının ve cephe komutanının hatıratlarına yer veren yazar, bu eserlerden elde ettiği bilgilerin hepsini kullanarak, savaş olgusunu bütün yönleriyle ortaya koymaya çalışmıştır. Bu hatıratlara dayanarak, Türk

ve dünya tarihi için çok önemli olan ve bizim açımızdan büyük ve kesin bir zaferle sonuçlanan *tarihe sığmayan bir destan* olan *Çanakkale Savaşı*'nı birebir roman kurgusu içinde sunmuştur.

Romanın şahıs kadrosu oldukça kalabalıktır. Yukarıda adı geçen tarihî şahısların yanı sıra romanda olayların etrafında anlatıldığı birçok kurmaca kişiliğe de yer verilmiştir. Bunları *olumsuz tipler* ve *ideal tipler* diye iki başlık altında değerlendirebiliriz.

Romanda Öne Çıkan Olumsuz Tipler

Yazar, romanda ülkenin içinde bulunduğu durumdan yararlanmaya çalışan *kötü niyetli yabancılara*, *çıkarcı peşinde koşan azınlıklara* ve düşmanla işbirliği yapmaktan bile çekinmeyen *vatan haini fırsatçılara* da yer vermiştir.

Yabancıların rahatları iyidir. "Bir kuş sütü eksik masalarda" (Sepetçioğlu 1989 a:12) yer içer, keyif sürerlerken, bizim askerimiz ve halkımız oldukça zor durumdadır. Yazar, savaş yıllarında İstanbul'daki *azınlıkların* da çok iyi bir sınav vermediklerini belirtir. İstanbul'u "on sekizlik bir güzel"e (...) benzetilirken, "bir yosmaya döneceğinden korktuğunu" (Sepetçioğlu 1989 a:17) belirtir. Bazı azınlıklar çalıştıkları, hizmet ettikleri konağın halı ve mücevherlerini çalacak kadar gözlerini karartmışlardır. Yazar, benzer durumlarla bu insanların asırlarca ekmeğini yedikleri ve suyunu içtikleri bu vatana ihanetlerini göstermek istemektedir (Sepetçioğlu 1989 a:26).

Yazarın üzerinde önemle durduğu ikinci olumsuz tavır gösterenler *fırsatçılardır*. Savaşın yarattığı kaostan ve kargaşadan yararlanmak isteyen Berberakis, İstelyo, Selamaddin Bey ve Binbaşı Bennet gibi *fırsat düşkünleri* kötü ve kokmuş mal satmaya çalışırlar. Bundan başka yabancılarla ortaklıklar kurarak değerleri sulandırmak, şirketlerin yaptığı gayr-ı meşru işlerin sorgulanmasını ve araştırılmasını engellemek isterler. Çocuklarını, gelin ve damatlarını Avrupa'daki okullarda okutup oralarda yerleştirerek, İstanbul'dan uzaklaştıran bu insanlar, her fırsattan yararlanıp kâr elde etmeğe bakarlar (Sepetçioğlu 1989 a:17).

Türk cephesine su götüren Sinan ve Emre'yle un ve ilaç gibi malzemeler karşılığında düşman cephesine su sağlamaya çalışan İstelyo, her zaman olduğu gibi bu savaştan da kârlı çıkmaya çalışan bir başka *fırsatçıdır*. İstelyo, İstavro'nun oğludur. İstavro Sinan'ın tanıdığı biridir. Sinan "babam iyi adamdı, komşu hatırına ölürdü..." (Sepetçioğlu 1989 a:33) diyerek, İstelyo'ya geçmişini hatırlatır. Komşu hatırına ölen babanın oğlu alabildiğine çıkarını düşünmektedir. İki taraf arasındaki su ve malzeme takası sağlayarak çıkar elde etmeğe çabalar. Yazar bunu göstererek azınlıkların savaş öncesi tutumlarıyla savaş sırasındaki tutumlarının nasıl değiştiğini göstermek iste-

miştir... Bu arada yazar, *kafa çeken, uyuşturucu kullanan* Türkleri de göstererek onların da azınlıklardan farklı davranmadıklarına işaret eder. Bu insanlar da ülkenin içinde bulunduğu durumu yeterince anlayabilmiş değillerdir.

Romanlarda Öne Çıkan İdeal Tipler/Kahramanlar

Yazar, bu olumsuz ve fırsatçı tiplerin karşısına alabildiğine *ideal ve fedakâr* insanları da koyarak zaferi yaratan *idealizmi* ve *fedakarlığı* somutlamak istemiştir. Yazar, romanda Dr. Mürsel, Hesnâ, Yüzbaşı Ali Efendi vb. gibi ideal seçkin insanların yanına daha geri planda kalan, Yarımüç Sinan'ı, Recep Çavuş'u, Emre'yi, Aydın'ı, Zehra'yi, İsmail'i *fedakârlığın* simgesi olarak koyarak vatan ve millet uğruna her şeyi yapmaya hazır birkaç örnek göstermek istemiştir. Tarihî kahramanlar Hasan ve Mevsuf'a ve onların şahadetine (1989 c:167) yer vermiştir. Bunlardan bir başkası Hüseyin, kolundan vurulduğu halde yarısından akan kanlara aldırmadan, en ufak bir sızlanış ve şikayet göstermeden savaşmaya devam etmek ister (1989 c:134). Bir başka fedakâr insan on beş kişilik takımıyla birlikte düşmanla girdiği büyük mücadelede İngilizlerin attığı el bombalarını yine onlara atan Gönüllü Cevdet'e yer veriyor. " ... serçe kuşu tutarcasına tutuyor", "bir heyecan doruklanması damarlarını sarıyordu o vakit... sarsıntılar içinde bir kol, avucundaki İngiliz'in el bombasını İngiliz'e geri yolluyordu." Sermâyesine ölüm..." idi. "Masrafsız ölüm de diyordu bazen." (Sepetçioğlu 1989 c:138).

İdeal insan olarak takdim edilen *Mustafa Kemal, Döndüler* adlı üçüncü ciltte *kurtarıcı* olarak zirveleşiyor. Binbaşı Zeki ve Yüzbaşı Ali Efendinin yanında gözleri *mavi bir ışık* gibi parlamaktadır. Yazar Mustafa Kemal'i belli sıfatlar kullanarak anlatmaktadır: "Miralay Mustafa Kemal Bey, buğday sarışını bir düşünceyi gözlerinde gezindirdi, bir mavi ışık yalazı yandı ve söndü." (1989 c:103) Bu tanımlamalar roman boyunca sürmektedir. "Buğday sarışınılığı düşüncelerin mavi ışıkla gülümsemesi kurtçaydı (1989 c: 110)."

Tarihe sığmayan destan yaratıcıların komutanı Miralay Mustafa Kemal; *fedakârlığın, kararlılığın* ve *düşüncenin* sembolü olmuştur. Yazar, *Döndüler* adlı üçüncü ciltte şöyle diyor: "Çıkık elmacık kemikleri bile gözlerindeki düşünceye dalmıştı. Ve alnı düşünüyordu; çenesi, dudakları, bıyığı.. burnu, bütün yüzü düşünüyordu..." (1989 c: 130).

Umutsuzlukla geri çekilen ve düşmandan kaçan askerlere, büyük bir inanç ve karalılıkla:

"Nasıl gelirse gelsinler... düşmandan kaçılmaz asker!"

"Cephanemiz gumandanım galmadı; yok.. hiçbir şeyimiz yok bizim."

"Süngünüz ne güne duruyor, canınız da mı yok?" (1989 c:131) diyerek hatıratında da belirttiği gibi onlara ölmeği emreder:

"Asker !.. Karşımızdaki düşmanı yok edeceğinize hiç kuşum yoktur, fa-

kat siz acele etmeyin! Önce ben gideceğim.Kırbacımla işaret verdiğin zaman siz, hep birden atılırsınız..Sizlere hücum etmenizi emretmiyorum..sizlere ölmenizi emrediyorum. Bizler ölünceye kadar geçecek zaman içinde başka birlikler, başka zâbitler ve kumandanlar yerlerimizi alacaklardır. Hakkınızı helâl ediniz!" (Sepetçioğlu 1989 c: 343-344).

Mustafa Kemal'in kırbacı kurtuluşun sembolü olmuştur âdeta: Kırbacın ucunda milletin kaderi vardır. Ve romanın sonunda o kırbacın hareketiyle düşmanın üzerine atılan Türk askeri zafere ulaşmıştır. "Herkes hazırda bekliyor idi... Miralay Mustafa Kemal Beyin kırbacı hızla indi. Sıkışabildiğince sıkışmış çelik yay beklemesindeki asker fırladı: "Alaaahu ekber Al-laaahu ekber...!" (Sepetçioğlu 1989 c:344).

Bu saldırı esnasında "Miralay Mustafa Kemal Bey, durumu yakından izlemek için, savaşın kızıştığı bölgeye kadar indi. Az ötesinden amansız hızıyla geçen bir şaşkın gülleden kopan bir parça Miralayın sol göğsüne, hızla çarptı, sarstı" (1989 c: 344). Askerleri gibi Miralay Mustafa Kemal de kendini bir saniye düşünmeden, durumu fark eden ve telaşlanan Mülazım Arif'e susmasını işret eder. "Susssm!" dedi. "Devam!.. Zaman .. durmaz, duranı bağışlamaz, devam!.." (1989 c: 344).

Büyük çatışmadan sonra Türk milletinin büyük zaferi geliyor. 18 Mart günü en şiddetli çarpışmalar oluyor. Bu çarpışmalardan en önemlisi Miralay Mustafa Kemal'in bizzat yönettiği çarpışmalardır. Çarpışmanın sonunda teknil almaktan çekinen Mustafa Kemal etrafa hakim olan "derin bir sessizliğin ne olduğunu çok iyi bilmektedir. "... bundan önceki savaşların sonunda hep olmuştu... lâkin bu seferinde bir yeniden doğuşun umudu buğulanıyordu; sıcak, ak ışıklarda, gittikçe aydınlanarak" (Sepetçioğlu 1989 c:345).

Bu çarpışmalar sonunda Türk askeri bütün dünyaya *Çanakkale Geçilmez* de dirtirmiş, İtilaf devletleri büyük hayallerle geldikleri Çanakkale Boğazı'nda yüz binlerce ölü ve yaralı bırakarak çekilip gitmiştir. Bu durum romanda Dr. Mürsel tarafından dile getirilmiştir.

"Gittiler", "Gelmemeleri gerekti zaten.. fakat gittiler; çok şükür."

Hesnâ, Mürsel Beyin çok şükür diyen sesini umutsuz buldu; yorgunluğuna verdi. "Evet.. çok şükür, gittiler" diye mırıldandı o da. Mürsel Beye sokulmak istiyordu sokulabildiğince, bir garip çekingenlik hareketlerini bağlıyordu. Mürsel Bey hissetmiş olmalı ki, o yaklaştı; uykusuz, bir türlü dinlenememiş kolunu Hesnâ'nın omuzuna bıraktı, hafifçe çekti: "Evet gittiler.." dedi daha bir güvenişte; "İngilizler yok artık; terkedişleri var sadece; Fransızlar yok, geri çekilmeleri var gördüğün gibi, hiçbirini yok, geldiklerinden kötü gittikleri muhakkak" (Sepetçioğlu 1989 c:346).

Yazar, üç ciltlik (1175 sayfalık) eseri şu sonuç cümlesiyle bitiriyor: "Gel... o kadar çok işimiz var ki. Hepsini, bizi bekliyor, her şey...! Ölüsek bile dirilmek mecbûriyetindeyiz!" (Sepetçioğlu 1989 c:346).

Sonuç Yerine

Tarihe sığmayan bir destan olan Çanakkale Zaferi, Mustafa Necati'nin kaleminden roman kurgusu içerisinde okuyucusuyla buluşuyor. Diğer eserlerde olduğu gibi yazar, bu eserinde de Türk milletinin önemli zaferlerini taçlandırıyor. Çok geniş çevreye ve oldukça çok olaya yer vermenin yarattığı dağınıklığın dışında eser, millî bir ruh yaratma ve savaşın gerçekleriyle yüz yüze gelme açısından oldukça önemlidir.

...*Ve Çanakkale* Türkün gücünü unutup hayallere kapılarak onun boğazını sıkmaya *gelenlere*, Türkün gücünün *gösterildiği* ve nihayet geldiklerinden bin beter *döndürüldükleri* yerde yaratılan *tarihe sığmayan bir destanın* romanıdır.

...*Ve Çanakkale* tarihe sığmayan destanın ruhunu hissetmek için mutlaka okunması gereken bir romandır.

Bu vesile ile yazarını rahmetle anıyorum, ruhu şâd olsun.

Kaynaklar

- Güzel, Abdurrahman (1996), *Türk Edebiyatında Çanakkale Zaferi*, Çanakkale: ÇOMÜ Atatürk ve Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi Yayınları No:3.
- Kıdır, Derya (2003), *Türk Romanında Çanakkale Savaşı*, Çanakkale: ÇOMÜ, TDE Bölümü (Basılmamış Lisans Tezi).
- Kızıldağ, Selçuk (2003), *Çanakkale Cesaretin Bedeli*, İstanbul : Arma.
- Sepetçioğlu, Mustafa Necati (1989 a), ...*Ve Çanakkale; 1 Geldiler*, İstanbul: Akran Yayıncılık.
- Sepetçioğlu, Mustafa Necati (1989 b), ...*Ve Çanakkale; 2 Geldiler*, İstanbul: Akran Yayıncılık.
- Sepetçioğlu, Mustafa Necati (1989 c), ...*Ve Çanakkale; 3 Geldiler*, İstanbul: Akran Yayıncılık.
- Tekşan, Mesut (2004), "Romanımızda Çanakkale Zaferi", *Prof. Dr. Abdurrahman Güzel'e Armağan*, Ankara: Gazi Eğitim ve Kültür Yayınları:1,s.595-612.